

voor wijsgeerige problemen, waarin zich heel wat woude interesse menst, en hoe langer hoe verder zich van de werkelijkheid verwijderd. En... we moeten tot de realiteit terug. Zeker niet zonder beginselen, en niet zonder vaste overtuiging, want wie in de praktijk iets wil doen, moet eerst principieel weten, waar hij staat en waarheen zich zijn koers richt, doch bij het leeren kennen van deze grondwaarheden, en bij het indringen in hetgeen Gods Woord ons leert, hebben wij de werkelijkheid voor oogen te houden, zooals ze is, en niet, zooals grillige fantasie ze kleurt en vervormt. Hierin nu ligt de kracht van onze gereformeerde wereld- en levensbeschouwing. Ze is zoo door en door werkelijk. De gereformeerde belijdenis biedt, ja, de vertolking van de waarheid Gods, want die is eerder dan het gebeuren, maar deze vertolking is tegelijk de formuleering van de werkelijkheid en klopt met het leven, zooals het is. Wie dan ook waarachtig gereformeerd denkt en voelt, maakt geen scheiding tusschen leer en leven, tusschen theorie en praktijk, tusschen dogma en myetiek, tusschen principe en realiteit, maar in zijn belijdenis ziet hij de weerspiegeling van het werkelijke om en in hem, en door dat belijden wordt hij tot de realiteit en de praktijk gedreven.

Zoo ontstaat ook de sociale belangstelling.

Zeker als vrucht van Christus' liefde in ons. Maar... ik zou er liever iets anders aan toevoegen.

Deze factor drukt mij te eenzijdig het subjectieve uit.

Voorop moet gaan de erkenning van het recht Gods, en het zoeken van Zijn gerechtigheid, en de heilige eerbiediging van dat recht moet de drijfveer wezen. En nu weet ik wel, dat recht en liefde geen tegenstellingen zijn. Ik weet wel, dat, wanneer als motief de liefde tot den naasten op den voorgrond gesteld wordt, deze liefde geëfend dient om Gods wille, en we zoo toch weer bij zijn recht kunnen uitkomen, maar het is zoed, dat wij in deze tijden de echt-gereformeerde gedachte op den voorgrond plaatsen, dat het in alle vorige actie gaat om 's Heeren recht. Hier komen barmhertigheid en mededoogen niet het eerst aan 't woord. God eischt van ons, dat wij in de sociale verhoudingen Zijn gerechtigheid zullen najagen, en... daaruit moet de sociale belangstelling opkomen. En zeker, wie geleerd heeft voor Gods recht te buigen, kent Hem, Die aan dat recht heeft voldaan, en in zijn ziel is de liefde van Christus tot een vuur geworden, maar die liefde richt zich eerst op de gerechtigheid Gods, en op Zijn eer ook in het sociale leven.

Dat principe moet op den voorgrond staan.

Gods soevereiniteit moet ons leven beheerschen.

Wij moeten meer gereformeerd leven en denken, en m.i. is dit een fout van onzen tijd, dat dat grondprincipe niet krachtig genoeg leeft en werkt. Wij arbeiden en geven en stellen belang veel te veel uit subjectieve overwegingen en op zichzelf prijzenswaardige zielenreining. Bewegingen en meevolers geven te veel den toon aan. En zeker, die kunnen niet gemist worden, maar wanneer we in onze sociale actie, en ook b.v. bij den evangelisatiearbeid, deze factoren tot eerste krachten verheffen, raken we uit den koers, en zeilen we

den ethischen kant uit. Wij moeten gereformeerd blijven. Vooral in onze motieven. En dan is er geen sociale belangstelling mogelijk, wanneer niet in de harten leeft de diepe overtuiging van het recht Gods, en Zijn soevereiniteit het denken en willen en doen beheerscht!

Dat is de kracht van het Calvinisme geweest. En het geheim zijner overwinning.

Men leze er het bekende werk van Troeltsch maar op na.

Tot dien kern der belijdenis moeten we terug. Ons hoofddogma moet meer in het middelpunt staan.

Ook bij onze studenten.

Dan is er opwaking en herleving en reformatie mogelijk, en worden we als vanzelf tot de werkelijkheid en den arbeid gedreven, want in deze belijdenis liggen naar het woord van Troeltsch „nach allen Seiten Antriebe zur Aktivität, zu einem vollen Einsatz der Person in die Welt- und Gemeinschaftsaufgaben, zu einer rastlosen, eindringenden, und gestaltenden Arbeit“.

K. D.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Zijn er Zoo?

Onlangs schreef ik een artikeltje over „De mentaliteit van den evangelist“. U weet wel, het artikel, dat....

Een broeder zond mij nu dezer dagen een artikel, dat daarbij wel als pendant zou kunnen dienen. Een andere geest wordt ons daarin geteekend. Helemaal heeft de schrijver de gevaarlijke gewoonte zich nog al eens van beeldspraak te bedienen! Ook durft hij zoo af en toe te schertsen! Als dat maar goed afloopt!

Een Gereformeerde heeft steeds één deugd, waarin hij gemakkelijk anderen overtroft. Hij hecht sterk aan zijn naam „Gereformeerde“. En het klinkt hem spoedig als een nare disqualificatie in de ooren, als hij zich om 't een of ander, al is het ook maar de werkwijze, toe hoort voegen: „dat is toch niet helemaal Gereformeerde“. Of de menschen, die het kwistigst met zulke waarschuwingen zijn, zich altijd even diep rekenschap hebben gegeven van het Gereformeerde, is een zaak, die nog niet steeds voor u vaststaat. Ik denk, dat ze het of heel goed zich bewust zijn, of 't haast helemaal niet weten, de menschen die dat zoo echt, met 'n licht wenkbrauwfronsen zeggen kunnen. En wie dan goed weet wat Gereformeerde is, omdat hij dat Gereformeerde zoo ziels lief heeft, zal misschien wel eens wat minderen met zijn haastig etiketten plakken. De liefde, ja ze maakt beslist en moedig, in haar uitspraken is ze echter ook voorzichtig; vooral waar 't menschen geldt, die ze nog maar weinig kent. Nog meer waar 't methode van werken geldt. 't Heeft me zoo dikwijls getroffen den laatste tijd, dat velen zich zoo telkens afvragen, ook aangaande de Evangelisatie en haar allures, „zou het wel Gereformeerde wezen"? Van waar toch die vrees, dacht 'k dan.

Vooral wanneer zoo'n criticus dan niet 'n weg wees, die uitnemender" was; maar alleen door zijn negatie blijken pogde te geven van eigen Gereformeerdeheid. Ge kent zo allen wel uit eigen omgeving, of heter nog, ge kent die houding vast wel

algemeene voorstellingen (b.v. de heerschappij van het afgetrokken Verstand, de onmogelijkheid der Wonderen, enz.) die zich als het ware hebben vastgezet in den geest van duizenden, en alzo, als vooroordeelen van den tijdgeest, ter hulpe komen aan die verkeerdheid van het oog der ziel, op welke wij boven hebben gewezen als op den voornaamsten grond der ongelooftige kritiek. Bij die verkeerdheid voegen zij, als het ware, nog den steun van een valsche-wetenschappelijke atmosfeer, waarin men alle dingen beneveld, en de hoogste en heiligste bij voorkeur het meest verkeerd ziet. Aan de kusten van Sicilië en in Arabië's zandvlakten treft de reiziger het vreemd verschijnsel aan, dat Fata Morgana genoemd wordt. Dorpen, sloten, boschadjes zweven prachtvol in de lucht, of een verfrischend water lokt den reiziger, om hem, als hij nadert tot lesaching van zijn brandenden dorst, wredelelijk teleur te stellen. Het is een eigenaardige luchtweerskating, ontstaan door de verscheidenheid van warmte der boven elkaar geplaatste luchtlagen. Op dezelfde wijze nu is de heerschende denkriching van onzen leeftijd als het ware de atmosfeer waarin zich zulke bedriegelijke beelden tekenen. In de natuur helpt tegen deze begoochelingen niets anders dan ware kennis. De grondige natuurkundige verklaart deze Fata Morgana voor een luchtspiegelgans, terwijl de meerderheid van het reisgezelschap hem misschien uitlacht of met ergernis beschuldigt van hand-tastelijke feiten, het klare getuigenis der oogen, te ontkennen. Op het gebied der geestelijke dingen helpt tegen deze begoochelingen niets anders dan de gedurige gemeenschap met God die de Waarheid is en de waarheid kennen doet; naar het woord waarvan dit gansche betoog, in toepassing op de menschelijke wetenschap, een verklaring tracht te geven: „Bij U is de fontein des levens: in Uw licht zien wij het licht!". Blikken in de Openbaring I, blz. 112—113.

En met rechtstreeksche toepassing op het modernisme schreef Gunning verder nog.

Er is en blijft in eeuwigheid geen andere raad dan dit valsche spiegelbeeld der godloochening, deze

in u zelf. Haast zou 'k zeggen, als ge 'n rasecht Gereformeerde zijt, hebt ge u zelf er zeker wel eens op betrukt, op die vrees, die Hollandsche vrees voor properheid, voor angstvallige zindelijkheid zoo voor ons geliefde „Gereformeerde home". Wij zijn bang voor gevaren. De Schlagworte van onzen tijd zijn „verdoezeling", „vervaging", „vervloeiing der grenzen". De eigen kleur van ons Gereformeerde huisje mag niet vergrauwen onder 't stof, aanwaaiend van and'rer erf, neen, in ernst, dat mag zeker niet... als 't zand opstuift... houdt gesloten uw vensters, maar... als ge 't steeds doet!... een frisch koeltje voelt ge toch zeker in deze dagen ook wel eens graag door uw kamers waien... 't Komt dus alleen maar weer aan op 't kiezen van de juiste uren van zoo'n zomerdag.

Er wordt veel over Evangelisatie geschreven en gesproken en... ge gevoelt nu, dat 't niet uitblijven kan bij ons, ook veel, soms nog meer, over „de gevaren" van de Evangelisatie. In ernst, die zijn er, 'k ken ze ook uit eigen ervaring.

En omdat 'k ze ontmoette, dacht 'k er nog dikwijls over... spitste 'k ook mijn ooren, als 'k er anderen over hoorde; net zooals ge doet, wanneer ge in een gezelschap anderen hoort praten over een derde dien ook zij kenden, of ook, (en dan hebt ge wel eens heimelijk uw schouders opgehaald) dien ook zij wel eens „hadden hooren noemen". Dan zit er soms een knus vermaak in, de luijes eens door te laten gaan, tot ge uitroept „maar kent U dien m'nheer?" waarop dan een bevreemd, een aarzelen u aanzien volgt met 'n „ja, och, dat nu niet, maar". Als ge kalmer zijt en niets zegt, schiet u misschien een halfvergeten regel van een af ander gedicht te binnen, als b.v. fama crescit eundo.

Er zijn gevaren aan het evangeliseeren verbonden. Ge kunt 't heel best eens niet Gereformeerde doen, maar evengoed kunt ge 't Gereformeerde, niet doen. Wat het gemakkelijkst gaat, is mij niet steeds duidelijk.

En dan denk 'k verder soms aan die voorzichtige menschen uit 't Spreukenboek, die wanneer er leeuwen ('k wil er hun ten gerieve wel meervoud van maken, ziet ge) op den weg zijn, wijselijk en veilig thuis blijven, zeker, als ge geen verweer hebt, zou 'k ook niet juist dat moment kiezen om me wat te vertreden. Alleen is er nog een categorie menschen, die weinig uitgaat, die misschien, wanneer 't wat al te kras is om te spreken van „een rondgaanden brieschenden leeuw" ook nog zoo goed op de hoogte zijn van de kwaliteit van hun colbertje, dat ze met zorg bedenken, hoe hun kleeren bij 't ingaan in „heggen" (foel, wie loopt daar nu ook) wel eens een scheur konden oploopen... en „ja moet toch altijd netjes voor den dag komen".

Ja 't is eigenaardig, menschen, die binnenshuis zoo weinig gevaren zien, moeten wel goed op de hoogte zijn van 't legio onheilen, dat daar die wandelaars bedreigt. En, ze hebben wel wat voor 'n ander over; met drukgebarend weeken, waar-schuwen ze van achter hun venster... en zeggen hoofdschuddend tot hun tafelbuur, zoo lang 't nog niet misloopt, „Als dat maar goed afkomt allemaal"... en mocht er iets gebeuren, dan hebben ze vóór 't ongeval nog goed en wel een feit is, bijna het er al uit „Dat heb je d'r nu van" en dan, 'n wedijveren in wijze uitspraken, die wel voor ettelijke kopjes thee pratensstof leveren.

Ja, er zijn menschen, die veel hechten aan den naam „voorzichtig". Jammer, dat sommigen ervan, die zoo graag zich zoo hoorden noemen, door den

fata morgana van de moderne atmosfeer, als een ijdele luchtverheveling te ontkennen. Blikken in de Openbaring, III, blz. 95.

Ook Dr Hoedemaker had voor de moderne theologie dit beeld reeds gebruikt in zijn lezing: Het Feit en de Geschiedenis der Openbaring, waar hij schreef, blz. 16:

Er mogen wetenschappelijke mannen onder de modernen wezen, maar hunne theologie is zoo onwetenschappelijk mogelijk; want zij is afgesneden van de wetenschap, haar Godsgebruik wordt geblokkeerd door de geheele reeks van eindige oorzaken en gevolgen, en haar Godsdiens is ook niet anders dan eene Fata Morgana — een gezichtsbedrog, de weerkaatsing van het frissche, godsdienstige leven, dat rondom de bronnen der heilsopenbaring ontstaat, door den luchtspiegel van de onverdelgbare behoeften des harten, in hetgeen anders slechts de dorre woestijn der natuur en des levens zoude zijn.

Om de strekking van zijn betoog, dat het modernisme een Fata Morgana is, recht te doen verstaan, teekende Dr Kuyper het moganaverschijnsel zeer uitvoerig, en gaf hij in Minasi's eigen woorden den indruk terug, door dezen 't driemaal toe van dit wonderde luchtverschijnsel op Regio's zee-kust genoten:

Nauwelijks, — zoo ongeveer schrijft hij — was de zon des morgens zoo hoog aan de transen gestegen, dat ze ter halver hoogte haar zenith bereikt had, of op een oogenblik, dat wind noch atroom den zeespiegel rimpelde, doemde plotseling uit de blauwe golven een majestueus en heerlijk schouwspel op, dat zich, eindeloos verveelvoudigd, tot duizelens toe verbreedde voor mijn blik. Eerst dansten daar in verblindenden glans lange reien van marmeren zuilen, met sierlijk kapiteel getooid en overweld met de zuiverste bogen. Maar allengs doken deze weg, als om voor machtiger te wijken, en nu stegen uit de diepte de statige, de weelderigste paleizen op, rustend op arduinen puiën, met het zonlicht door de vensters stralend, met torens

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XXXIX.

37. Het Modernisme, een Fata Morgana op christelijk gebied. Amsterdam, H. De Hoogh & Co., 1871.

Deze Lezing, den 14den April 1871 te Amsterdam in Odéon gehouden, werd terstond daarna ter perse gelegd. De verschijning liet echter nog eenige maanden op zich wachten. Blijkbaar hebben de Aanteekeningen, achter de Lezing geplaatst den schrijver heel wat tijd gekost. Tegen het einde van Augustus echter kwam deze studie uit, voorzien van niet minder dan 60 aanteekeningen, 20 bladzijden kleine letter beslaande.

De hoofdzak dezer Lezing, n.l. dat de moderne Theologie een efemeride, een vluchtig verschijnsel is geweest, was niet nieuw.

Reeds eerder had Professor Van Oosterzee het geruststellend gezegd van een kerkvader aangehaald: „Nubicola est, transibit.", „het is een wolkje, het zal voorbij drijven", en op dit gezegde bouwde hij de door hem aangekondigde verwachting, dat het opkomend onweder der nieuwe richting eerlang blijken zou, slechts een kortstondige verduistering van den kerkelijken hemel geweest te zijn.

En later sprak Dr J. Cramer van „de illusie der moderne richting".

Vervolgens kwam Dr Kuyper, die het modernisme een Fata Morgana noemde.

En zelfs deze beeldspraak was niet fonkelnieuw.

Reeds in 1866 had Ds J. H. Gunning Jr geschreven:

Er zweven in den dampkring van onzen tijd zekere

Sprekendichter worden aangediend met 'n ietwat minder vleijende titulatuur.

Misverstaan te worden kan pijnlijk zijn... Zou dit ook gelden voor die „onvoorzichtige“?

A.

P. G. P.

LITERATUUR EN KUNST.

Schrale oogst.

Dat kan gebeuren: een overvloedig gewas en toch... een schrale oogst!

Vraag dat maar eens aan de Betuwsche boeren in den tijd van den kersenpluk, en aan de polderboeren, als ze de erwten en boonen binnenhalen. Het kan soms zoo bar tegenvallen.

Volle zakken en volle manden bij de vleet, maar... er is teveel inferieur goed bij, teveel bocht, en te weinig fijn spul.

Wat heb je dan aan overvloed? —

Ga nu als christen-mensch, die tegelijk een beetje letterkundigen smaak heeft, eens keuren en schiften de karrevrachten boeken, die uit onzen Nederlandschen tuin zijn gehaald, — wat blijft er ten slotte over?

Onder de „ouwe vrienden“ neemden we de Camera.

Die kan men met volle vrijmoedigheid een eereplaats geven in het dichtbijdehandsche kastje en met nooit stervende verheugenis telkens weer bij beetje proeven.

Maar dan verder, — wat heb je nog meer, dat je als mondig mensch mooi blijft vinden?

Als ge nu eens beslist en grondig uw keurkritiek moet geven en, zonder slaphed en erbarming, al wat den toets van het gezond verstand en het literair gevoel niet kan weerstaan uitbannen moet, — wat is dan de eindelijke cogat?

Een kast vol?

Een plank vol?

Ik vrees, niet meer dan een goede hand vol.

Natuurlijk, daar zijn in onze Nederlandsche depôts nog genoeg prima-waren voorradig uit den ouden tijd, als ge Vondel meezekent, en Hooft en Huygens; ook Bilderdijk en Da Costa hebben wel puik goed geleverd; — maar ge krijgt de menschen er niet meer toe, — in de eeuw van de drahtseilbahn — op te klimmen tot hoogten, die zuchten en zweetdruppels kosten.

Het „principe“ is: zooveel mogelijk ontspanning met zoo min mogelijk inspanning!

En, het moet erkend, de opvoeding en opvoeding in aanmerking genomen, kan men van het gros ook niet een literaire „reuzen-toer“ vergen.

Maar, nog eens, wat blijft er over, als ge den menschen uit de oude doos genietbare en leerzame ontspanningslektuur wilt geven?

Wacht, — ik weet er nog één!

Een heele goeie!

„De Pastorie van Mastland“ van Koetsveld.

Hoewel ik zelf (om des tijds wil) zelden boeken herlees, heb ik dit boek minstens vijfmaal van a tot z gelezen en... genoten, en beschouw het als één van mijn beste, ouwe, letterkundige vrienden.

afgespit omhoog. Doch ook deze prachtige gevaarten zonken op haar beurt weg, om nu het zeevlak te openen voor een mengeling van groendreeven, lanen van cypres en myrte, die even spoedig zich weer oplossen, om als met een tooverstaf herschapen te worden in wemelende kudden grazend vee op glooiende weiden, die straks weer verdwijnen, ten leste mij een legerstoet voor de oogen speelden, toen ik ruitjerij en voetvolk op zag trekken, in vollen wapendos getooid en zich verdiepend in steeds nieuwe gelederen. En dat alles zag ik daar voor mij, zoo klaar of ik het grijpen kon, hel in zijn kleuren, juist in zijn afmetingen, snel en toch statiglijk henenglijdend over de blauw-groene vlakke der zee!

Naar aanleiding van dit luchtverschijnsel nu stelt Dr. Kuyper Modernisme en Morgana voor, als beide:

boeiend schoon, naar vaste wet verschenen, edoch, van werkelijkheid ontbloot.

Vooreerst dan: als de Morgana is ook het Modernisme boeiend schoon, daar het weer den gloed deed blinken van het ideaal, weer ons menschenhart ontleedde, weer naar oorzaak, naar beginsel en samenhang vroeg, waarbij kwam, dat het van meet af beschreven werd door den zachten glans van het tragisch-weemoedige.

Wel zouden de modernen liever in de oude legerant geleven zijn, maar ge moest het hooren, Gemeente! dat dit niet mocht. Immers de waarheid ging bovenal en die waarheid was hen te machtig, en zoo gaven ze er de voorkeur aan, om met de waarheid in een woestijn, dan om met verguizing der waarheid in een Eden te verachten. Natuurlijk. Dit gaf aan geheel hun optreden iets eerbiedwekkends, iets van een martelaarskroon zweefde daarbij om hun slapen. Er lag daardoor een waas van weemoed over geheel hun optreden, en het moest wel den indruk van een zeer krachtig geloof maken, dat ze ook bij zulk een schipbreuk toch aan redding geloofden en uit de diepten van zulk een weemoed nog jubelden van

Ge moet het natuurlijk niet lezen om een pikante intrige, ook niet om prikkelend woordgebruik of verfynd-artistiek stijl... ge moet soms er op toenemen een plechtig preekje van de „eeuwige-dominé-met-de-witte-das“, — maar voor wie zich nu eens heel rustig neerzet met dit boek, bedoelend in te leven in de aparte dorpsfeer van een eeuw geleden, en gewillig zich te laten leiden door een menschenkenner, die tegelijk taalkenner is, stroomt er toch uit deze schetsen bronwater, dat door fijne natuurmuziek het oor weldadig aandoot en door ondefinieerbare frischheid het gehemelte streelt.

Dit is nu echt een boek, om (althans gedeeltelijk) 's wintersavonds voor te lezen in een huiselijken kring, waar „stemming“ is en de dagoliden even zijn opgeborgen.

Ja, dit boek zelf schept een atmosfeer van die stemming, waaraan wij zoo dood-arm zijn, en doet je telkens glimlachen met de vreugde der herkenning van dingen, die in je ziel sluimerend leven.

Soms heeft de stijve stijl iets bijbelsch-klarischs, een enkelen keer nadert hij de naïviteit in verhaal-trant en dialoog, waarin de „modernen“ zich meester hebben getooid.

Dit boek is geboren uit een echt-menscheijke ziel, die de geheime schoonheid van het meest-eenvoudige gebeuren heeft herkend, en zelfs den humor heeft ontdekt in de schrijnendste tragiek.

Een zeldzaam voorbeeld van een boek, dat, zonder woordkunst of stijl-virtuositeit, een duurzaam kunstwerk is (zie Potgieter's oordeel, Krit. Studiën II), dat de ziel tot geestelijke, en esthetische, vreugden ontroert.

Voor enkele van deze „ouwerwetse“ dorpschetsen (o.a. „Het sterfbed“ en „De begraving“), geef ik het grootste deel van de verfynde kunst van Coenen en van Hulzen grif cadeau.

**

En dan verder?

Bosboom's „Majoor Frans“ heeft ook kwaliteiten, die het voor ons nog genietbaar maken.

Het door de Wereldbibliotheek opnieuw gepopulariseerde werk van Wolff en Deken, „Sara Burgerhart“, bleek ook nog niet verouderd.

Misschien zijn er, die de historische romans van Schimmel, „Sintje Semeyns“ en „De kapitein van de lijfgarde“, de vriendschap nog niet willen opzeggen.

De „Max Havelaar“ heeft ook gevoelige en waarlijk letterkundige passages, waardoor het voor ons een levend (zij het ook niet voor ieder toegankelijk) boek blijft.

En, wij men de buitenlandsche auteurs meerekenen, dan kan men de eertijds beroemde romans van Rellstab, als „1812“ en „De strijd om Rome“ van Felix Dahn wel gerust op den rommelzolder laten liggen, maar verdienen „Homo sum“ van Ebers en „De laatste dagen van Iompéji“ van Lytton, dat ge ze nog eens aankijkt.

MacIaren's novellen blijven frisch.

„De erfgename van Redelyffe“ van Miss Young, dat op Dr. Kuyper's bekeering een belangrijken invloed heeft uitgeoefend, mag er, ondanks zijn oud-modische langdradigheid, ook nog wezen.

de liefde Gods. Om kort te gaan. Hun manlijk breken met het geur- en saploos Christendom der dagen maakte hun Hollands rondheid, het vragen naar beginselen hun het denken onzer eeuw tot bondgenoot. Door hun tragisch optreden wonnen ze de toederen van hart, door hun weemoed voelde het vrouwenhart zich, zijns ondanks, meeslepen.

In de tweede plaats wordt aangebond, dat de ketterij van het Modernisme naar vaste wet der noodzakelijkheid zich in den geestelijken dampkring vertoonen moest.

Steeg de zon nog slechts ter halver hoogte, zijn er voorwerpen die weerkaatsen kunnen worden, en heeft de dampkring de vereischte gesteldheid, dan moet de Morgana komen en kan ze niet uithijven aan den boezem der Mamertijsche zee.

En evenzoo. Is, na een eeuw van geestelijke nacht, het licht der kennis nog slechts halverwege opgegaan, valt het Christendom als object onder de beschijning van dit halve licht, en verkeert de geestelijke dampkring in de vereischte gisting, dan moet de ketterij zich vertoonen en kan ze niet uithijven in den boezem van Jezus' kerk. Immers, gelijk de Morgana niet anders is dan de breking van den zonnestraal in den dampkring daarbuiten, zoo is de ketterij slechts een noodwendige breking van den lichtstraal des Christendoms in den geestelijken dampkring eener eeuw.

Dr. Kuyper toont dan aan, dat de drie genoemde voorwaarden aanwezig waren, zodat nu als reactie het Modernisme opkwam, dat verzoenend poogde op te treden tusschen de dingen, die boven zijn en het realisme, dat onze eeuw kenmerkt.

Maar ten slotte blijkt de gelijkheid van Modernisme en Morgana ook hierin, dat de realiteit ontzegd moet worden aan de gestalten, die het ons toont. Ook het Modernisme is van werkelijkheid ontbloot. Dit komt uit in godsdiens- en zedelijkheid, godgeleerdheid en kerk.

Tegen het godsdienstig standpunt der modernen heeft Dr. Kuyper dit driedelig bezwaar, dat

En wie het schitterend opstel van Prof. van Dijk over George Eliot (Gezamenlijke Geschriften, dl. III) heeft gelezen, zal zeker niet nalaten nog eens naar „Adam Bede“ te grijpen.

Maar dan ben je er ook zoo wat.

Tenminste ik zou niet veel meer weten te nemen, wat men, zonder zijn literair geweten geweld aan te doen, zou kunnen aanbevelen.

Een goede handvol, zeg een armvol is de heele oogst, die we van de velden van het verleden in ons schuurtje dragen.

**

En is de oogst van het heden beter?

Er hangt veel van af wat maatstaf men stelt bij de toeligening van de kunst-voortbrengselen der modernen.

Houdt men vast aan het beginsel, dat het boek in geen enkel opzicht aanstoot mag geven, niet alleen wat de strekking en den geest van het boek aangaat, maar ook wat de details betreft; stelt men den eisch, dat in een overigens aannemelijk boek geen gewaagde passage een geestelijk infectiegevaar mag opleveren, — schrap dan zoo ongeveer alle moderne schrijvers van uw verlanglijstje, — de geliefde Louis Couperus voorop, en verder ook Querido, Heyermans de Meester, van Hulzen, Frans Coenen, Cyriel Buysse, Frederik van Eeden, Annie Salomons, Scharien—Antink, Boedier—Bakker, Felix Timmermans.

Zelfs de eerlijke, ernstige, Streuvels is niet altijd betrouwbaar.

Ja, wat kan men eigenlijk, zonder eenig voorbehoud, onzen christenmenschen in handen geven, te eten geven, uit het verbazend mooie, en weelderige, gewas?

Uit een vroeger door ons bekend gemaakt enquête bleek wel, dat verschillende van de genoemde modernen in de christelijke gezinnen al aardig burgerrecht hebben gekregen. „Eline Vere“ van Couperus, „Armoede“ van Boudier—Bakker, „De kleine Johannes“ van Frederik van Eeden, zelfs „Pallietier“ van Timmermans, hebben onder ons niet zoo zeldzaam bewonderaars gevonden.

Nu wil ik de boeken nog niet beoordeeld zien naar de strengste keur, waarbij als norma geldt, niet de negatieve vraag: is het boek onzedelijk? — maar de positieve vraag: is het christelijk?

Want dan zouden we ons gehéel moeten onthouden van zoo wat alle modernen.

Dan valt zelfs een groot deel van de bovengenoemde „oudere schrijvers“, die we als een toelatable rest overhielden, weg.

De Camera is dan ook niet heelmaal kauscher. Bij literatuur, als hoorende op kunstgebied, behoeven wij echter dezen positieven eisch niet abso-luut en immer te stellen.

Echte kunst is ook voor ons aannemelijk, mits ze niet aanstootelijk of gevaarlijk is.

En wat mogen we, naar dezen maatstaf, van de modernen oogsten?

Ik zou o.a. kunnen noemen de „Koningsromans“ van Querido; „Het beloofde land“ van Boudier—Bakker; „Beginhofsprieken“ van Timmermans; „Oogst“ en „Vlaschaard“ van Streuvels; „Een Mei van vroomheid“ van Sabbe;

hun God een abstractie is, waaraan geen levend God beantwoordt; dat aan hun gebed de bede ontbreekt; want hun bidden is niet een vragen om gehoord te worden, maar slechts een uitstorting der ziel; dat het Godsbestuur door hen moet worden geloofend, daar natuur en geschiedenis van andere dingen spreken dan alleen van goddelijke liefde, en zij den vloek, waarvan dat alles getuigenis aflegt, niet erkennen.

Op zedelijk gebied kan de proef der werkelijkheid niet worden doorstaan door den mensch, dien het Modernisme teekent volgens darwinistische opvatting, geheel in tegenspraak met het scheppings-verhaal; noch door de zonde, die het bestrydt; want het heeft het begrip van zonde vernietigd door het onzedelijke in het nog-niet-zedelijke om te zetten; noch door het ideaal, dat zij nastreeft; want dat is niet de volheid zelf, maar slechts de eisch, dat die volheid komt.

Wat de godgeleerdheid betreft, de modernen missen historischen zin door hun apriorisme; hun critische toetssteen deugt niet, daar hun critiek aan het wezen der dingen vreemd blijft, en aller onderwerping eischend, slechts naar den gril van het apriori met het „corpus vile“ speelt, waarbij Scholtens veranderd inzicht over het Johannesevangelie moest dienst doen; hun dogmatische grond is onvast, door gebrek aan een dogma, dat meer is dan de afdruk der thans heerschende begrippen.

Ten slotte hun Kerk: deze mist elke eigenchap, die het wezen der Kerk bepaalt; de modernen nemen daar geusurpeerde plaatsen in.

Zoo vonden we het dan M. H. Waar we ook het peillood uitwierpen, steeds zonk de bodem der realiteit voor ons weg. Geen realiteit Gods, geen werkelijk gebed, geen werkelijk Godsbestuur, de realiteit van 's menschen leven bedreigd, onwerkelijk de zonde, geen werkelijk ideaal, geen echte historie, geen ware critiek, geen proefhoudend dogma, en een werkelijke kerk evenmin. Van dit alles vonden we wel de namen, wel de schaduwen, maar den wortel der wezenheid niet.